

ARHITECTURA RELIGIOASĂ DIN ORAȘELE JUDEȚULUI SIBIU ILUSTRATĂ ÎN COLECȚIA DE *CLIȘEE FISCHER* A MUZEULUI NAȚIONAL BRUKENTHAL

Delia VOINA¹

RELIGIOUS ARCHITECTURE IN THE TOWNS OF SIBIU COUNTY REFLECTED IN THE *FISCHER CLICHÉ* COLLECTION OF THE BRUKENTHAL NATIONAL MUSEUM

ABSTRACT

Since the beginning of the history of photography, images of religious architecture in southern Transylvania have been found in all portfolios of photographic workshops. Our research on religious monuments in the towns of today's Sibiu County focused on the study of glass clichés preserved in the collection of the Brukenthal National Museum, History Museum Altemberger House, made between 1920-1940 in the Fischer photographic studio. Illustrated are: churches, cemeteries, trophies and monuments dedicated to the heroes of the two world wars, reflected numerically in the museum's collection.

Keywords: religious architecture, glass clichés, atelier Fischer, church, cemetery, monument.

Imagini având ca subiect *arhitectura religioasă* din sudul Transilvaniei s-au regăsit, încă de la începutul istoriei fotografiei, în toate portofoliile atelierelor fotogra-fice. Chiar dacă la început tehnica fotografică a fost una greoaie și nu a permis artis-tului fotograf să realizeze imagini în afara studioului, la începutul secolului al XX-lea procedeele fotografice au evoluat și s-au dezvoltat rapid, patrimoniul arhitectural din mediul urban și din mediul rural devenind un subiect atractiv.

Cercetarea noastră privind arhitectura religioasă din orașele actualului județ Sibiu s-a axat pe studiul clișeelelor pe sticlă păstrate în colecția Muzeului Național Brukenthal, Muzeul de Istorie „Casa Altemberger”, realizate între anii 1920 și 1940 în atelierul fotografic Fischer. Prin *arhitectură religioasă* vom înțelege totalitatea construcțiilor cu caracter religios destinate rugăciunii, stabilirii legăturii dintre lumea profană și cea divină, cultului și ritualurilor practicate de fiecare comunitate etnică în parte din județul Sibiu. Ne referim aici la:

1. biserici:

- evanghelice;
- ortodoxe;
- greco-catolice;
- romano-catolice;
- reformate;

---

¹ Muzeograf, doctorand în istorie, Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu;
e-mail: deliavoina@gmail.com.

– armeano-catolice.

2. cimitire:

– evanghelice:

– ortodoxe.

3. troițe și monumente dedicate eroilor din cele două războaie mondiale.

Fotograful Josef Fischer (1898-1985) este cel care a realizat imaginile surprinse în clișeele pe sticlă având ca subiect central patrimoniul arhitectural din județul Sibiu. Numele său a fost legat de cel al cunoscutului studio sibian Fischer, Josef fiind fratele vitreg al lui Emil Fischer (1873-1965), patronul atelierului, mai tânăr cu 25 de ani decât acesta².

De-a lungul activității atelierului, cei doi frați fotografi au desfășurat o muncă deosebit de laborioasă, atelierul fiind considerat cel mai prolific din județul Sibiu.

În fotografiile lor, Emil și Josef Fischer au surprins arhitectura orașelor, scene de viață cotidiană, evenimente culturale deosebite, serbări populare, ceremonii religioase, portrete ale unor personalități cu mari merite în viața politică, socială și culturală a comunității transilvane, dar și chipuri ale unor oameni obișnuiți etc.³. În afara fotografiilor din studio, și-au îndreptat atenția și asupra imaginilor jurnalistice, realizând numeroase imagini în peste 50 de orașe ale Transilvaniei, în 180 localități rurale, în Delta Dunării, în Munții Carpați, în Bulgaria și Italia, fiind considerați, pe bună dreptate, cronicari ai secolului XX⁴.

De-a lungul celor șase decenii de trudă și neobosite călătorii, Emil și Joseph Fischer au constituit o arhivă de peste 8.000 de clișee pe sticlă și pe celuloză, apreciată ca un tezaur de o valoare istorică și documentară deosebită⁵. La 15 septembrie 1980, Josef Fischer a vândut Muzeului Brukenthal 6.360 de clișee pe sticlă, 4 aparate de fotografiat cu trepied, 1 aparat de reprodus, 1 dulap, 5 albume cu 500 de fotografii. Între 1986 și 1987 au mai fost înregistrate alte 1.729 clișee de sticlă⁶.

*

Prezentarea monumentelor de arhitectură religioasă din orașele județului Sibiu este redată în continuare în ordine alfabetică, fiind eliminate dublurile imaginilor, urmând aceeași structură pentru fiecare localitate. Din enumerare lipsește orașul Ocna Sibiului, de unde nu s-au păstrat în colecția Muzeului Național Brukenthal clișee pe sticlă ilustrând tema cercetată.

AGNITA

1. Biserici:

Biserica Evanghelică; număr imagini în colecție – **19**:

- biserica evanghelică în vedere generală a localității: 4;

---

² Ligia Fulga, *Fotografiile Emil și Joseph Fischer și importanța lor pentru formarea identității naționale*, în „Studii și comunicări de etnologie”, tom XVI, 2002, p. 181-182.

³ Martin Rill, *Foto-Platten-Archiv Fischer in Brukenthalmuseum*, în „Forschungen zur Volks- und Landeskunde”, nr. 2, 1981, p. 126-127.

⁴ Constantin Popa, *Structura și valoarea documentară a arhivei Fischer. Modalități de valorificare*, mss., Arhiva Muzeului ASTRA, nr. 5.443, p. 6.

⁵ Dorina Negulici, Nicușor Dănuț Ivănuș, *Brașovul de altădată în colecția Emil Fischer/Das ehemalige Kronstadt in Emil Fischer Sammlung*, Brașov, 2005, p. 6-7, 11.

⁶ *Ibidem*, p. 11.

- biserica evanghelică, vedere de ansamblu: 5;
- biserica evanghelică exterior:
  - monument exterior: 1;
  - ziduri: 1;
  - turnul bisericii: 2;
- biserica evanghelică interior:
  - vedere spre altar: 4;
  - vedere spre orgă: 2.

Total: 19 imagini.

AVRIG

1. Biserici:

Biserica Evanghelică; număr imagini în colecție – **18**:

- biserica evanghelică, vedere de ansamblu: 1;
- biserica evanghelică exterior:
  - monument exterior: 1;
  - ziduri: 4;
  - uși intrare: 4;
  - curte: 1;
- biserica evanghelică interior:
  - vedere spre altar: 4;
  - vedere spre orgă: 3.

Biserica Ortodoxă „Duminica Floriilor”; număr imagini în colecție – **3**:

- biserica ortodoxă, vedere de ansamblu: 2;
- biserica ortodoxă, exterior – ziduri: 1.

2. Cimitire:

- mormântul lui Gheorghe Lazăr: 1 imagine.

3. Troițe și monumente dedicate eroilor din cele două războaie mondiale:

- troița de lemn închinată ostașilor români din localitate căzuți în cele două războaie: 1 imagine.

Total: 23 imagini.

CISNĂDIE

1. Biserici:

Biserica Evanghelică; număr imagini în colecție – **35**:

- biserica evanghelică în vederea generală a localității: 13;
- biserica evanghelică, vedere de ansamblu: 10;
- biserica evanghelică, exterior:
  - ziduri: 1;
  - turnul bisericii: 4;
  - uși intrare: 3;
- biserica evanghelică, interior:
  - vedere spre altar: 2;
  - vedere spre orgă: 1;
  - pietre funerare: 1.

2. Cimitire:

- cimitirul evanghelic: 1 imagine.

3. Troițe și monumente dedicate eroilor din cele două războaie mondiale:

- monumentul eroilor români din Primul Război Mondial: 3 imagini.

Total: 39 imagini.

COPȘA MICĂ

1. Biserici:

Biserica Evanghelică; număr imagini în colecție – **5**:

- biserica evanghelică interior – vedere spre altar: 5.

Total: 5 imagini.

DUMBRĂVENI

1. Biserici:

Biserica Armeano-catolică; număr imagini în colecție – **3**:

- biserica armeano-catolică în vederea generală a localității: 2;

- biserica armeano-catolică, exterior – monument exterior: 1.

Total: 3 imagini.

MEDIAȘ

1. Biserici:

Biserica Evanghelică „Sfânta Ecaterina”; număr imagini în colecție – **46**:

- biserica evanghelică în vederea generală a localității: 2;

- biserica evanghelică, vedere de ansamblu: 5;

- biserica evanghelică, exterior:

- ziduri: 1;

- turnul bisericii: 11;

- biserica evanghelică, interior:

- vedere spre altar: 14;

- vedere spre orgă: 5;

- pietre funerare: 4;

- cristelnița: 3;

- strane: 1.

Biserica Ortodoxă „Sfinții Mihail și Gavril”; număr imagini în colecție – **1**:

- biserica ortodoxă, vedere de ansamblu: 1.

Total: 47 imagini.

MIERCUREA SIBIULUI

1. Biserici:

Biserica Evanghelică; număr imagini în colecție – **8**:

- biserica evanghelică în vederea generală a localității: 1;

- biserica evanghelică, vedere de ansamblu: 2;

- biserica evanghelică, exterior – turnul bisericii: 1;

- biserica evanghelică, interior:

- vedere spre altar: 2;

- vedere spre orgă: 1;

- strane: 1.

Biserica Greco-catolică „Buna Vestire”; număr imagini în colecție – 1:

- biserica greco-catolică, vedere de ansamblu: 1.

Total: 9 imagini.

SĂLIȘTEA SIBIULUI

1. Biserici:

Biserica Ortodoxă „Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul”; număr imagini în colecție – 5:

- biserica ortodoxă, vedere de ansamblu: 3;

- biserica ortodoxă, exterior:

- ziduri: 1;

- strane: 1.

Biserica Ortodoxă „Înălțarea Domnului”, „Biserica Mare”; număr imagini în colecție – 7:

- biserica ortodoxă în vederea generală a localității: 6;

- biserica ortodoxă, exterior – turnul bisericii: 1.

Biserica de la Fântâna Foltei; număr imagini în colecție – 2:

- biserica ortodoxă, vedere de ansamblu: 2.

3. Troițe și monumente dedicate eroilor din cele două războaie mondiale:

- troița de la intrare în Biserica ortodoxă „Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul”: 1 imagine;

- troița-capelă de pe strada Ștezii: 2 imagini.

Total: 17 imagini.

SIBIU

1. Biserici:

Catedrala Evanghelică; număr imagini în colecție – 35:

- biserica evanghelică în vederea generală a localității: 23;

- biserica evanghelică, vedere de ansamblu: 5;

- biserica evanghelică, exterior – turnul bisericii: 2;

- biserica evanghelică, interior:

- vedere spre altar: 3;

- strane: 2.

Catedrala Ortodoxă „Sfânta Treime”; număr imagini în colecție – 15:

- biserica ortodoxă în vederea generală a localității: 2;

- biserica ortodoxă, vedere de ansamblu: 5;

- biserica ortodoxă, exterior – turnul bisericii: 3;

- biserica ortodoxă interior:

- vedere spre altar: 3;

- strane: 2.

Biserica Romano-catolică „Sfânta Treime”; număr imagini în colecție – 2:

- biserica romano-catolică, vedere de ansamblu: 2.

Biserica Ursulinelor (greco-catolică); număr imagini în colecție – 3:

- biserica greco-catolică în vederea generală a localității: 2;

- biserica greco-catolică, vedere de ansamblu: 1.

Biserica Reformată (calvină); număr imagini în colecție – 3:

- biserica reformată, vedere de ansamblu: 2;
  - biserica reformată, interior – pietre funerare: 1.
- Biserica Ortodoxă „Sfântul Luca”;* număr imagini în colecție – 1.
- biserica ortodoxă, exterior – monument exterior: 1.

SIBIU – Turnișor

- Biserica Evanghelică;* număr imagini în colecție – 7:
- biserica evanghelică, vedere de ansamblu: 3;
  - biserica evanghelică, exterior – turnul bisericii: 1;
  - biserica evanghelică, interior:
    - vedere spre altar: 2;
    - vedere spre orgă: 1.

2. Cimitire:

- monument funerar din cimitirul municipal: 1 imagine.

SIBIU – Gușterița

3. Troițe și monumente dedicate eroilor din cele două războaie mondiale:

- monument construit sub formă de turn, ridicat în memoria eroilor din Primul Război Mondial: 5 imagini.

Total: 72 imagini.

TĂLMACIU

- Biserica Evanghelică;* număr imagini în colecție – 22:
- biserica evanghelică în vedere generală a localității: 6;
  - biserica evanghelică, vedere de ansamblu: 3;
  - biserica evanghelică, exterior:
    - monument exterior: 4;
    - turnul bisericii: 2;
  - biserica evanghelică, interior:
    - vedere spre altar: 6;
    - vedere spre orgă: 3;
    - vedere spre amvon: 1.

Biserica Ortodoxă Sfântul Nicolae; număr imagini în colecție – 2:

- biserica ortodoxă, vedere de ansamblu: 2.

Total: 24 imagini.

Oraș	Biserică evanghelică	Biserică ortodoxă	Biserică greco-catolică	Biserică romano-catolică	Biserică reformată	Biserică armeano-catolică	Cimitir	Troiță/monument eroi
Agnita	19							
Avrig	18	3					1	1
Cisnădie	35						1	3
Copșa Mică	5							
Dumbrăveni						3		
Mediaș	46	1						

Miercurea Sibiului	8		1				
Săliște		14					3
Sibiu	42	16	3	2	3	1	5
Tâlmăci	22	2					

Tabel. Reprezentarea arhitecturii religioase în orașele județului Sibiu în colecția de clișee Fischer, Muzeul Național Brukenthal

În Colecția *Clișee Fischer* a Muzeului Național Brukenthal, Muzeul de Istorie „Casa Altemberger”, un număr de 258 imagini prezintă arhitectură religioasă din orașele județului Sibiu, conform Tabelului. Aceste obiecte sunt importante și autentice instrumente de lucru în munca de cercetare, ilustrând patrimoniul arhitectural al județului, așa cum a fost surprins de Josef Fischer în perioada interbelică.

Lista ilustrațiilor:

Fig. 1 – Agnita. Ansamblul bisericii evanghelice.

Fig. 2 – Avrig. Biserica Ortodoxă „Duminica Floriilor” și troița de lemn închinată ostașilor români din localitate căzuți în cele două războaie.

Fig. 3 – Cisnădie. Vederi din cimitirul evanghelic și monumentul eroilor români din Primul Război Mondial.

Fig. 4 – Copșa Mică. Biserica evanghelică – vedere spre altar.

Fig. 5 – Miercurea Sibiului. Ansamblul bisericii evanghelice.

Fig. 6 – Sibiu. Biserica Ursulinelor.

Fig. 7 – Sibiu – Turnișor. Biserica evanghelică – vedere spre altar.

Fig. 8 – Sibiu – Gușterița. Monument eroilor din Primul Război Mondial.

Fig. 9 – Tâlmăci. Ansamblul bisericii evanghelice.

Fig. 1

Fig. 2

Fig. 3

Fig. 4

Fig. 5

Fig. 6

Fig. 7

Fig. 8

Fig. 9